

Κώστας Κοσμάτος: Η προστασία των ανηλίκων θυμάτων γενετήσιων εγκλημάτων – Από την διακήρυξη στην υλοποίηση

"Τα εγκλήματα αυτά, μολονότι τελούνται, δεν καταγγέλλονται εύκολα, με αποτέλεσμα να μην συναντώνται στις επίσημες στατιστικές. Βασική αιτία του φαινομένου αυτού αποτελεί η κυριαρχία του φόβου των θυμάτων να καταγγείλουν τις εγκληματικές σε βάρος τους πράξεις" επισημαίνει ο Κώστας Κοσμάτος.

NEWSROOM 22.03.2021 | 07:03

DIKASTIKO.GR / ΑΡΘΡΑ / Κώστας Κοσμάτος: Η προστασία των ανηλίκων θυμάτων γενετήσιων εγκλημάτων – Από την διακήρυξη στην υλοποίηση

Η αντιμετώπιση εγκληματικών πράξεων που διεγείρουν το κοινό αίσθημα στην χώρα μας είναι γνωστή. Η συνταγή της συντείνει στην ευκαιριακή νομοθέτηση με βάση την επικαιρότητα και στο όνομα «της έξαρσης» του φαινομένου, με κυρίαρχο (αν όχι μοναδικό) άξονα την αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας για τους δράστες. Με τον τρόπο αυτό δείχνεται στο ευρύ κοινό η «αυστηρή απάντηση» της συντεταγμένης πολιτείας, που εμφανίζεται «παρούσα» μέσω αντίστοιχης νομοθετικής πρωτοβουλίας του αρμόδιου Υπουργού. Μάλιστα φράσεις του τύπου «θα είμαστε αμείλικτοι με τέτοια φαινόμενα» ή «θα φτάσει το μαχαίρι στο κόκκαλο» αποτελούν συχνές κοινοτυπίες των εξαγγελιών. Ασφαλώς ο στόχος της «απάντησης» αυτής είναι να δείξει της «ετοιμότητα» της Κυβέρνησης και να καθησυχάσει την κοινή γνώμη με την ποινική πάταξη του φαινομένου σε συνθήκη «μηδενικής ανοχής». Πάντως,

σημειώνεται ότι οι νέες και αυστηρότερες διατάξεις δεν θα εφαρμοστούν γι' αυτούς (ή επ' αφορμή αυτών) που φαίνεται ότι θεσπίστηκαν, καθώς, κατά τη διάταξη του άρθρου 2 ΠΚ, έχει εφαρμογή ο ευμενέστερος για τον κατηγορούμενο νόμος.

Η κατά τα παραπάνω «παράδοση» τηρήθηκε και τις τελευταίες ημέρες. Έτσι, εξαγγέλθηκε πρόσφατα, ενόψει της δημόσιας συζήτησης που γίνεται για το θέμα της γενετήσιας κακοποίησης/εκμετάλλευσης ανηλίκων, ότι ένα από τα κυρίαρχα μέτρα που θα ληφθούν αποτελεί η αυστηροποίηση του θεσμικού πλαισίου. Αυτό, όμως, είναι εν προκειμένο το μόνο ζητούμενο; Το φαινόμενο της εγκληματικότητας σε βάρος ευάλωτων ομάδων, όπως είναι η σεξουαλική κακοποίηση των ανηλίκων, θα εκλείψει ή θα μειωθεί μόλις οι νέες ποινικές διατάξεις προβλέψουν την μέγιστη ποινή για τον κατηγορούμενο; Δηλαδή εν προκειμένω θα λειτουργήσει η γενική πρόληψη και θα αποτραπεί η τέλεση σε βάρος των ανηλίκων σχετικών εγκλημάτων;

Διαχρονικά, τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ανάγλυφα ότι τα συγκεκριμένα εγκλήματα ανήκουν στη σφαίρα της αφανούς/κρυφής εγκληματικότητας. Τα εγκλήματα αυτά, μολονότι τελούνται, δεν καταγγέλλονται εύκολα, με αποτέλεσμα να μην συναντώνται στις επίσημες στατιστικές. Βασική αιτία του φαινομένου αυτού αποτελεί η κυριαρχία του φόβου των θυμάτων να καταγγείλουν τις εγκληματικές σε βάρος τους πράξεις. Το γεγονός ότι η τέλεση των εγκλημάτων αυτών συχνά λαμβάνει χώρα εντός του οικογενειακού ή του κοντινού κοινωνικού περιβάλλοντος του ανηλίκου, η εξουσιαστική σχέση του δράστη με το θύμα, η αδυναμία απεύθυνσης του ανήλικου θύματος σε εξειδικευμένες δομές και υπηρεσίες, αλλά και η ενοχοποίηση του θύματος κατά την δικαστική διερεύνηση της υπόθεσης, αποτελούν μερικές από τις αιτίες που κάνουν τα ανήλικα θύματα επιφυλακτικά ως προς την καταγγελία τους.

Το βασικό, λοιπόν, ζητούμενο για την αντιμετώπιση της κακοποίησης των ανηλίκων πρέπει να συνδέεται με την παροχή ουσιαστικής δυνατότητας καταγγελίας στα θύματα και αποτελεσματικής εξέτασής της, με την δημιουργία ενός απαραίτητου υποστηρικτικού πλαισίου. Απαιτείται να αναληφθούν θεσμικές πρωτοβουλίες και δράσεις αναφορικά με την ενδυνάμωση της εμπιστοσύνης των ανηλίκων στο δικαστικό και δικαστικό μας σύστημα, τη δημιουργία μιας δικαιοσύνης φιλικής για τα παιδιά, με την ύπαρξη και στελέχωση δομών και υπηρεσιών για τα ανήλικα θύματα, με την διασφάλιση της μη περαιτέρω έκθεσής τους.

Τι νόημα, λοιπόν, μπορεί να έχει η θέσπιση μιας αυστηρής πρόβλεψης όταν δεν μπορεί να εφαρμοστεί «ελλείψει δραστήων», καθώς τα θύματα διστάζουν ή φοβούνται να καταγγείλουν τις σε βάρος τους πράξεις, στο μέτρο που δεν εμπιστεύονται το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης και -κυρίως- έχουν να αντιμετωπίσουν μια δεύτερη θυματοποίηση από το σύνολο της διαδικασίας (και όχι μόνο της δικαστικής). Στο πεδίο αυτό, λοιπόν, όχι μόνο θα πρέπει να αναληφθούν νομοθετικές πρωτοβουλίες που δεν θα «μείνουν στα χαρτιά», αλλά αποφασιστικές πολιτικές που μπορούν να δημιουργήσουν μια πραγματικά φιλική δικαιοσύνη για τους ανηλίκους και να ενεργοποιήσουν σχετικούς μηχανισμούς.

Σε σχέση με την παραπάνω παρατήρηση, θα πρέπει να επισημανθεί ότι δεν λείπει στην χώρα μας το θεσμικό οπλοστάσιο για την προστασία των ανηλίκων θυμάτων, αλλά ότι οι σχετικές προβλέψεις παραμένουν ουσιαστικά ανενεργές. Έτσι, μετά από σύσταση του «Κεντρικού Επιστημονικού Συμβουλίου για την Πρόληψη και την Αντιμετώπιση της Θυματοποίησης και της Εγκληματικότητας των Ανηλίκων» -

ΚΕΣΑΘΕΑ, με το Ν 4478/2017 (ΦΕΚ 91Α'/23-06-17) συστήθηκαν τα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού», που λειτουργούν σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πειραιά, Πάτρα και Ηράκλειο. Παράλληλα με την 7320/2019 Απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΦΕΚ 2238 Β'/10-6-19) ρυθμίστηκαν τα θέματα λειτουργίας τους και θεσμοθετήθηκε η εφαρμογή του πρωτοκόλλου δικανικής εξέτασης ανηλίκων του ΚΕΣΑΘΕΑ. Για τον λόγο άλλωστε αυτό, ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν 4620/2019) προβλέπει ότι η εξέταση των ανηλίκων θυμάτων διενεργείται υποχρεωτικά στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων. Σημειώνεται ότι οι παραπάνω προβλέψεις απηχούν τις βασικές αρχές της φιλικής δικαιοσύνης για τα παιδιά (<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804b2cf3>), καθώς προβλέπουν εξειδικευμένες δομές και πρωτόκολλα για την εξέταση των ανήλικων θυμάτων κακοποίησης, με υποστηρικτικό πλαίσιο, με στόχο την διασφάλιση της αξιοπιστίας της δικανικής εξέτασης των ανηλίκων με την ελάχιστη δυνατή ψυχολογική τους επιβάρυνση.

Ωστόσο, όπως σημειώνει ο Συνήγορος του Παιδιού σε σχετικό Πόρισμά του τον Σεπτέμβριο του 2020 *«παρά την αναγκαιότητα και την αδιαμφισβήτητη σημασία του εγχειρήματος, 3 χρόνια μετά την θέσπιση τους, ούτε ένα από τα 5 προβλεπόμενα από το νόμο Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού» δεν λειτουργεί, ούτε έχει προσδιοριστεί το χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσης των προβλεπόμενων διαδικασιών για την έναρξη της λειτουργίας τους»* (<https://www.synigoros.gr/resources/011020-porisma-spiti-toy-paidioy.pdf>).

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η χώρα μας έπραξε μεν, όπως όφειλε, με την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ «για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας», αλλά δεν προχώρησε στην ουσιαστική εφαρμογή των προβλεπόμενων ρυθμίσεων μετά την θέσπισή τους. Στην θέση αυτή συνηγορεί ότι, μετά την ολοκλήρωση της «ευρωπαϊκής υποχρέωσης», οι επόμενες νομοθετικές πρωτοβουλίες για τα ανήλικα θύματα όχι μόνο δεν κινήθηκαν σε ανάλογη κατεύθυνση, αλλά η πολιτική αντιμετώπισης της θυματοποίησης έκτοτε αγνοείται, αφού έπαψε να αποτελεί αυτοτελές αντικείμενο των υπηρεσιών του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Έτσι, μετά την μεταφορά των αρμοδιοτήτων της αντεγκληματικής πολιτικής από το Υπουργείο Δικαιοσύνης (με το ΠΔ 81/2019) στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, μέχρι σήμερα δεν έχει προβλεφθεί το όργανο που ασκεί την αρμοδιότητα για τα ζητήματα που άπτονται της αντιμετώπισης της θυματοποίησης των ανηλίκων, ενώ το ΚΕΣΑΘΕΑ δεν έχει συγκροτηθεί από τον Ιούλιο του 2019 (όταν και έληξε η θητεία των μελών του). Ουσιαστικά, εκτός από τα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων – «Σπίτι του Παιδιού» (αρ. 27 ΠΔ 6/2021), το αντικείμενο της μελέτης και αντιμετώπισης της θυματοποίησης των ανηλίκων παρέμεινε «ορφανό», καθώς η σχετική αρμοδιότητα δεν ασκείται ούτε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, ούτε από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη. Περαιτέρω, η πρόσφατη κακή νομοθέτηση για το ζήτημα που εξετάζουμε, η κατάργηση της διάταξης του άρθρου 239 παρ. 2 β' και γ' του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (με το Ν 4689/2020), δημιουργεί νομοθετικό κενό στις περιπτώσεις της εξέτασης των ανηλίκων θυμάτων, όπως προβλέπεται στο άρθρο 227 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Οι σκέψεις που προεκτέθηκαν μπορούν να μας οδηγήσουν στο εξής συμπέρασμα: το κέντρο βάρους της αντιμετώπισης της παιδικής κακοποίησης/εκμετάλλευσης, μέσω των ποινικών διαδικασιών, βρίσκεται κυρίως στα μέσα που θα παρασχεθούν από την Πολιτεία στα ανήλικα θύματα για να καταγγείλουν (έγκαιρα, με εμπιστοσύνη, με αξιοπρέπεια και με τρόπο που συνάδει με την ηλικία τους) τις σε βάρος τους αξιόποινες πράξεις σε ένα προστατευμένο περιβάλλον που θα τους εγγυάται ότι δεν θα στιγματιστούν ούτε θα θυματοποιηθούν εκ νέου.

Κυρίαρχο, λοιπόν, μέλημα όλων θα πρέπει να αποτελέσει η προστασία των ανηλίκων θυμάτων, όχι μόνο ως νομοθετική διακήρυξη, αλλά ως ουσιαστική υλοποίηση. Έτσι, οι εξαγγελίες για λήψη νέων μέτρων, ενόψει της πρόσφατης επικαιρότητας, οφείλουν να μην εξαντλούνται στην αυστηρή ποινικοποίηση, αλλά (τουλάχιστον) να περιλάβουν την δέσμευση για την πραγματική υλοποίηση και ενδυνάμωση του ήδη ισχύοντος θεσμικού πλαισίου.

Κώστας Κοσμάτος, Επίκ. Καθηγητής Νομικής ΔΠΘ – Δικηγόρος